

TROIA VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI ÜZERİNDEN TARİH- COĞRAFYA KORELASYONU

Hamza BÜLBÜL¹

Zülfer ERDEM²

Özet

Her tarihi vaka, münhasır bir coğrafyada vuku bulur. Her medeniyet, bir coğrafya üzerinde kurulur. Mekânın doğal şartlarının, üzerinde kurulan medeniyetin gelişip yayılmasında veyahut dağılıp yok olmasında büyük bir etkisinin olduğu aşîkârdır. Öyle ki bugün dahi nüfusun yoğun olduğu birtakım bölgeler, insanlık tarihi için bir dönüm noktası olan ilk medeniyetlerin kurulmasında coğrafyanın sundukları ile büyük bir rol oynamışlardır. Şüphesiz ki coğrafya, tarihin seyrini değiştiren pek çok liderin, komutanın dikkat ettiği bir unsur olmuştur. Hülasa nasıl bir başka milletin coğrafi mirasına hâkim olmak dış politikanın ve müdahalenin şartıysa, bir millet için kendi coğrafyasının, doğal mirasının farkında olmak benliğini müdafaanın bir zarurieti olduğundan elzemdir. Yaklaşık üç bin yıl arayla hemen hemen aynı coğrafyada meydana gelen iki savaş; Troia ve Çanakkale. Her ikisi de münhasır olarak kendi konjonktürlerinde incelendiğinde görülecektir ki, her ne kadar farklı dönemde ve milletler arasında gerçekleşmiş olsalar da aradan geçen zaman ve de teknolojik gelişmelere rağmen coğrafyanın savaş stratejilerine ve muharebelere yansımaları yadsınamazdır. Bu çalışmada, insan hayatını etkileyen unsurlardan coğrafyanın; Türkiye Cumhuriyeti'nin jeopolitik konumunda önemli bir yer teşkil eden doğal ve kültürel mirasımız Çanakkale bölgesinde vuku bulan iki büyük savaşa olan etkileri üzerinden; coğrafya-tarih ilişkisinin önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Coğrafya, Çanakkale, Troia, Korelasyon

CORRELATION OF HISTORY AND GEOGRAPHY THROUGH TROJAN AND ÇANAKKALE WARS

Abstract

Every historical event takes place in an exclusive geography. Every civilization is established on geography. It is obvious that the natural conditions of the place have a great effect on the development and spread of the civilization founded on it or on the dissolution and disappearance of the civilization established on it. So much so that even today, some regions where the population is densely populated played a major role in the establishment of the first civilizations, which were a turning point for human history, with what geography offers. Undoubtedly, geography has been an element that many leaders and commanders who changed the course of history paid attention to. In summary, just as dominating another nation's geographical heritage is the condition of foreign policy and intervention, being aware of its own geography and natural heritage is essential for a nation as it is a necessity of self-defense. Two wars that took place in almost the same geography approximately three thousand years apart; Troia and Çanakkale. When both are examined exclusively in their own conjunctures, it will be seen that although they took place in different periods and between nations, the reflections of geography on war strategies and battles despite the time passed and technological developments cannot be denied. In this study, among the factors affecting human life, geography; Our natural and cultural heritage, which has an important place in the geopolitical position of the Republic of Turkey, through its effects on the two great wars in the Çanakkale region; The importance of geography-history relationship will be emphasized.

Keywords: History, Geography, Canakkale, Troy, Correlation

¹ Sorumlu Yazar, Öğrenci, Balıkesir-Karesi-Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Bilim ve Sanat Merkezi, hamzabulbul7@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-2143-779X

² Öğretmen, Balıkesir-Karesi-Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Bilim ve Sanat Merkezi, zulfererdem@gmail.com, orcid.org/0000-0002-9741-6509

1. GİRİŞ

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde yer alan tanıma göre tarih; “Toplumların başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini ele alan bilim dalı ve bu dalda yazılan eserlerin ortak adı”dır (İA, 2014).

Tanımdan da anlaşılacağı üzere tarih, geçmişte yaşanmış olayları inceler. Ancak tarihin merkezinde insan olmasından ötürü, bu inceleme faaliyeti çok geniş bir çalışma alanını kapsar. Genel olarak değerlendirildiğinde, tarih biliminde değişmeyen üç öge bulunduğu söylenilebilir. Bu üç öge; zaman(kronoloji), mekân(coğrafya) ve toplumdur (Kılıç, 2019: 877).

Tarih bilimi pek çok disiplinden yararlanır. Ancak bilhassa coğrafyanın tarih bilimi için ayrı bir yeri vardır. Zira zaman ve mekân kavramları simetrik bir biçimdedir. Dünyadaki nesnelere yayılımının, mekânı ortaya çıkartması gibi; bu nesnelere sırası ve dizilimi de zamanı ortaya çıkartmaktadır. Coğrafya biliminin en önemli konularından birisi, insan ve mekân arasındaki ilişkiyi incelemektir. Tarih bilimi toplumların faaliyetlerini incelerken, faaliyetlerin gerçekleştiği mekânı, coğrafya tarif ve tasvir eder. Faaliyetlerin gerçekleştiği doğal bir miras olarak coğrafyanın özellikleri; insan davranışları üzerinde etkili olduğundan, tarihî olayların seyrinde de etkilidir. Tarihî olayın vukuu bulunduğu coğrafyanın iyi tanınması, tarihin daha iyi ve doğru kavranıp yorumlanmasını sağlar (Kılıç, 2019: 882).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Her tarihî vaka, münhasır bir coğrafyada vuku bulur. Her medeniyet, bir coğrafya üzerinde kurulur. Mekânın doğal şartlarının, üzerinde kurulan medeniyetin gelişip yayılmasında veyahut dağılıp yok olmasında büyük bir etkisinin olduğu aşikârdır. Öyle ki bugün dahi nüfusun yoğun olduğu birtakım bölgeler, insanlık tarihi için bir dönüm noktası olan ilk medeniyetlerin kurulmasında coğrafyanın sundukları ile büyük bir rol oynamışlardır. İndus'taki Harrapa Uygarlığı, Nil üzerindeki Mısır Uygarlığı gibi örneklerin spesifik özelliklere sahip coğrafyalarda zuhur etmesi tesadüf eseri değildir.

Robert D. Kaplan coğrafyanın tarihin seyrine etkisine dair şu sözü söyler; “Napolyon'un söylediği gibi, bir milletin coğrafyasını bilmek, dış politikalarını bilmekle aynı şeydir”. Bu söz, Dünya harp tarihinin araziye tetkik etmede en başarılı taktisyenlerinden Napoleon Bonapart'a ithaf edilmiştir (Kaplan, 2012: s.224). Ayrıca günümüzden yaklaşık iki bin beş yüz yıl önce yaşamış olan ünlü filozof ve savaşçı Sun Tzu, strateji uzmanlarının ve Harp Akademilerinin temel kaynak kitabı olan “Savaş Sanatı” adlı eserinin, Arazi Faktörü bölümünde; “Arazinin doğal koşulları bir askerin en önemli müttefikidir... Bu hususları bilip savaş sırasında kullanan komutan savaşı kazanır. Bunları bilmeyen ya da kullanamayan komutan kaybetmeye mahkumdur” der (Sun-Tzu, 2008: s.72).

Şüphesiz ki coğrafya, tarihin seyrini değiştiren pek çok liderin, komutanın dikkat ettiği bir unsur olmuştur. Hülasa nasıl bir başka milletin coğrafi mirasına hâkim olmak dış politikanın ve müdahalenin şartıysa, bir millet için kendi coğrafyasının, doğal mirasının farkında olmak benliğini müdafaanın bir zaruriyeti olduğundan elzemdir.

Bu doğrultuda yaklaşık üç bin yıl arayıla hemen hemen aynı coğrafyada meydana gelen iki savaş; Troia ve Çanakkale savaşlarını kendi tarihi konjonktürleri içinde inceleyeceğiz.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Disiplinler arası (tarih-coğrafya) ilişki üzerinden yürütülen çalışmamızda nitel araştırmalarda kullanılan doküman incelemesi yöntemini kullandık. Araştırmanın başında oluşturduğumuz kavramsal yapı içerisinde nitel araştırmanın bir ürünü olarak araştırma odağımıza yönelik verileri topladık ve nitel veri analizinde kullanılan içerik analizini gerçekleştirdik. Nitel araştırmalarda önem verildiği gibi biz de çalışmamızda araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği olarak tanımlanabilecek güvenilirlikten çok, araştırma sonuçlarının doğruluğu yani geçerliği üzerinde durduk (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

3.1. ÇANAKKALE'DE YERLEŞİM VE HARİTALAR

Çanakkale lokasyonu itibariyle tarih boyunca birçok milletin ilgisini çekmiştir. Bu ilgiden ötürü bölgede birçok şehir kurulmuş ve yıkılmıştır. İlerleyen yüzyıllarda Batı'nın bu coğrafyaya merakının temel kaynaklarından bir tanesi de antik dönemlerde kurulan bu şehirler olmuştur. Çanakkale; bulunduğu stratejik konumundan dolayı önemini hiçbir zaman yitirmemiş, tarihimizde ve dünya tarihinde önemli bir yer tutmuş ve birçok önemli olaya ev sahipliği yapan şehir olmuştur.

Bugün Çanakkale olarak adlandırılan şehir ise tarihi antik çağlara dayanmayan ve temeli II. Mehmet Dönemi'nde oluşturulmuş bir şehirdir. Kentin çekirdeğini, Fatih Sultan Mehmet'in yaptırmış olduğu Kal'a-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi) etrafında başlayan yerleşim oluşturmaktadır. Truva, Dardanos, Assos, Sestos, Abidos, Madytos, Kallipolis ve Lampsakos gibi şehirlerin bu bölgede kurulması, bölgede Eski Tunç çağından beri yaşam olduğunun göstergesidir. Özellikle Anadolu yakasında bulunan Abidos, târihi birçok olaya tanıklık etmiştir. M.Ö. 480 yılında Pers Kralı Xerxes (Serhas) buradan Trakya'ya geçmiştir. Bugünkü Koçaba çayında yapılan Granikos Savaşına katılan Büyük İskender aynı bölgeden Anadolu'ya geçmiştir. Bu sefer sırasında, Aşil'in (Achilles) Beşiktepe'de olduğuna inanılan mezarını ziyaret ettiği rivayet edilir. Yine İstanbul'u fethetmek için gelen Mesleme bin Abdülmelik komutasındaki Müslüman ordusu da buradan karşıya geçmiştir (Hatip, 2009, 13-16).

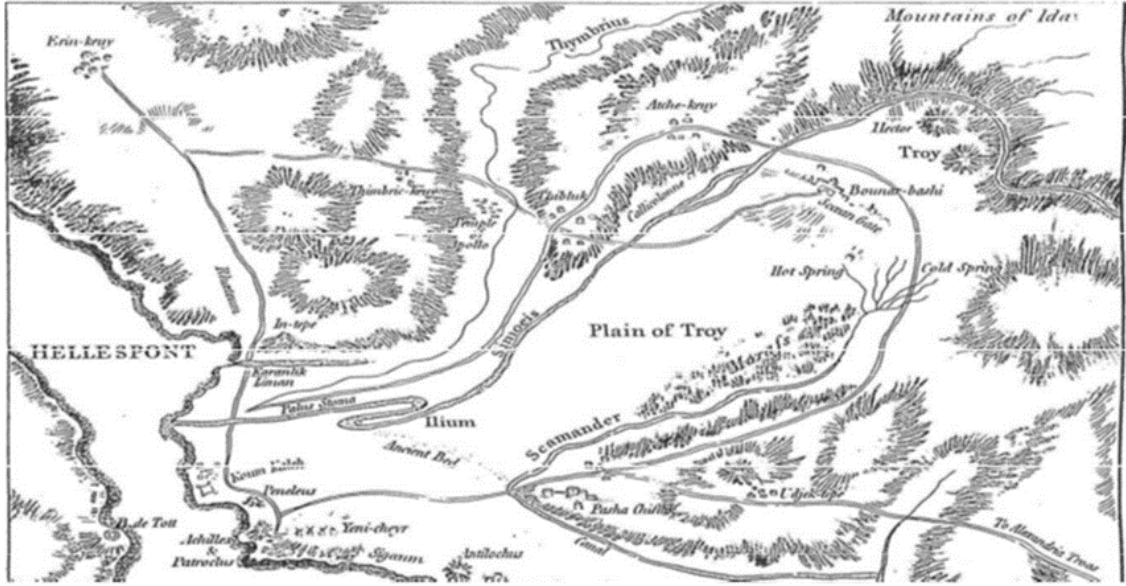
19. yüzyılda Çanakkale'yi ziyaret eden İngiliz seyyahların amaçları ve seyahat süreleri oldukça değişkendir. Çanakkale İstanbul'a giden deniz yolu güzergâhı üzerinde olduğundan bazı seyyahlar Çanakkale'ye kısa süreliğine transit olarak, bazıları belirli bir iş dolayısıyla uğramış, bazıları ise Çanakkale bölgesine planlı ve uzun süreli ziyaretlerde bulunmuşlardır.

Aşağıda inceleneceği gibi, bilhassa Truva başta olmak üzere, antik kent kalıntılara yönelik planlı ziyaretler oldukça yaygındır. Bölgeye Schliemann'dan önce gelen Fransız seyyah ve arkeolog olan Jean Baptiste Lechevalier'in; çizdiği haritada Truva'nın konumunun bugünkü Pınarbaşı'nda olduğunu belirtmesi, bölgeye ondan sonra gelen birçok seyyahı da olumsuz etkilemiş ve yanlış bilginin aktarılmasına sebep olmuştur (Lechevalier, 1799).

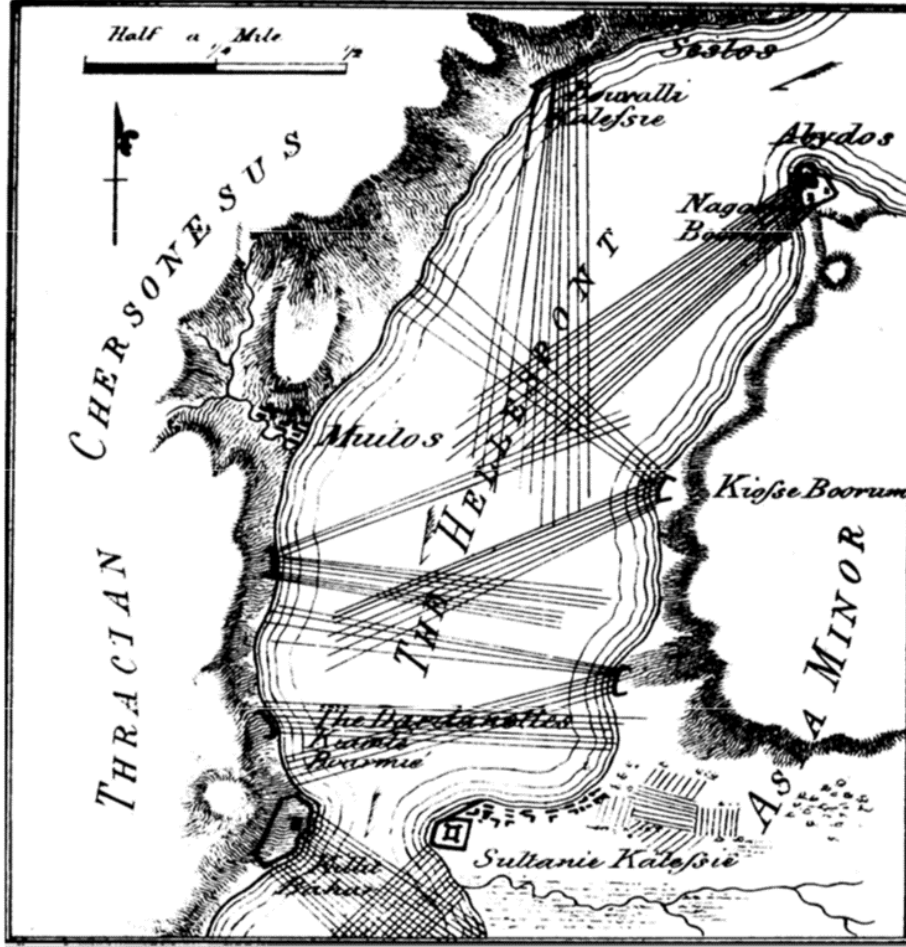
Harita 1 Jean Baptiste Lechevalier'in çizdiği Truva haritası (Lechevalier, 1799).

Seyyah John Pinkerton da bunlardan biridir. Seyahatnamesinde muhtelif seyyahlar gibi o da Truva'nın Pınarbaşı civarında olduğunu belirtmiştir (Pinkerton, 1811: s.703-708).

Harita 2 Pinkerton'un tasvirine göre Truva (Pinkerton, 1811: s.703-708).

Seyyah Trant, 19. yüzyılın ilk yarısında Çanakkale'yi askeri açıdan inceleyerek seyahatnamesini yazmış Çanakkale Boğazı'nın savunma hatlarıyla ilgili gözlemlerini aktarmıştır (Trant, 1830: s.432).

Harita 3 Seyyah Trant'ın çizmiş olduğu topların atış alanları (Trant, 1830).

Tarih boyu çağın önde gelen devletleri, kendi toprakları dışındaki coğrafyalara dair hem şahsi merak hem de çeşitli stratejik ameller doğrultusunda muhtelif lokasyonlara seyyahlar göndererek bilgi edinmişlerdir. Çanakkale'nin modern anlamda ilk haritaları da bir takım Avrupalı devletler tarafından çıkarılması yapılacak işgalleri kolaylaştırmıştır. Özellikle 19. Yüzyılda Çanakkale ve çevresinde, seyyahlar vasıtasıyla daha fazla bilgi edinilerek bölgenin haritalarının oluşturulduğu görülmektedir.

Fakat bu bağlamda inceleme yapılırken unutulmaması gerek bir husus da Osmanlı Cephe'sinde gerçekleştirilen tahkikatlardır. Osmanlı Devleti, 1915'in çok öncesinde, 10 Ağustos 1879 tarihinde dönemin padişahı II. Abdülhamid'in buyruğuyla; Boğazların savunması adına, bölgenin coğrafi şartları incelenerek yapılması gerekenler tespit edilmiştir. Hazırlanan belgeye göre yapılması gereken elzem tedbirlerden biri de şudur: İstihkâm ve yüksek kalibreli toplar yerleştirilmesi fikrine ek olarak ta, boğazdaki büyük çaplı düşman gemilerinin manevra sahalarını daraltmak amacıyla; Nara Burnu açıklarında taş yüklü birtakım gemiler bulundurulmalıdır (Oğuz, 2015: 38-39).

3.2. TROIA SAVAŞI

Çanakkale savaşlarının gerçekleştiği coğrafya, günümüzde olduğu gibi Antik Dünya'nın da önemli stratejik mekânlarından biriydi. Çanakkale Boğazı, coğrafi yapısı nedeniyle Doğu ve Batı medeniyetlerinin siyasi ve kültürel anlamda birbirine en fazla yakınlaştığı bölgelerden biri olduğundan, bu topraklar göçlere, istilalara, savaşlara maruz kalmış ve bu durum aynı zamanda onun hem zenginliği hem de felaketi olmuştur (Körpe, 2015: 132).

Bölgede bilinen en eski krallık olan ve Troia şehri ile de özdeşleştirilen Wilusa, Karadeniz ve Yunan dünyası arasındaki ticarete hâkim bir bölgesel güç olarak tarih sahnesinde yerini alırken aynı zamanda Homeros'un İlyada destanında da yerini almıştır.

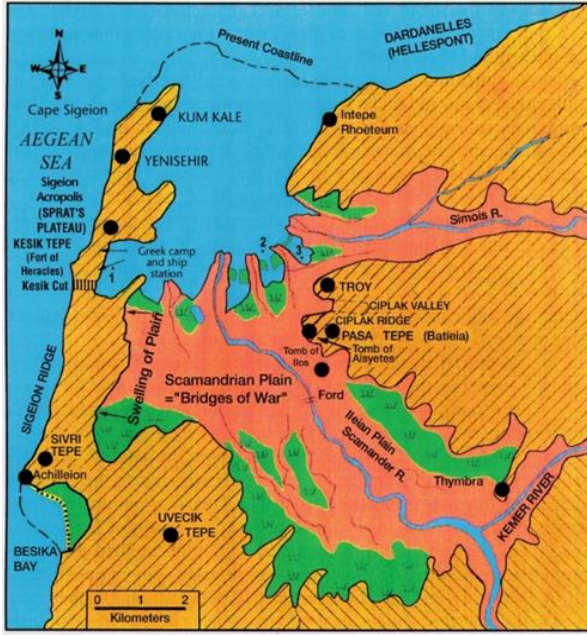
Herodotos'un Historia adlı eserinde ve Homeros'un "İlion Destanı"nda (İlyada Destanı) destanını anlattığı savaş, tarihe Troia Savaşı olarak geçmiş olsa da bu savaşın merkezinde Troia değil İlion vardı. Dolayısıyla bu savaşta Akhaların yakıp yıktığı kent de Troia değil İlion'du. Bu kapsamda Troia'yı İlion kentini de kapsayan bir ülke ismi olarak değerlendirmek gerekmektedir (Kaya, 2017: 3-4).

Troia Savaşı'nın anlatıldığı Homeros'un "İlion Destanı"nda, Herodotos'un Historia adlı eserinde ve sonraki edebi eserlerde savaşın nedeni Menelaus'un eşi Helen'in kaçırılması olayına bağlanarak destanlaştırılmasıyla birlikte, savaşın gerçek nedeninin ticari ve ekonomik olduğunu düşünmek için makul nedenler bulunmaktadır. Zira Troia, Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran Çanakkale Boğazı'nın güney kıyısında, geniş bir hinterlandta karadan ve denizden yolculuk/ticaret yapanların kontrol edilebileceği bir konumda yer alıyordu. Karadeniz civarındaki yerleşkeler ve Yunan dünyasının etkileşim içerisinde bulunduğu delili olan pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Çanakkale Boğazı'nın kontrolü ile zengin Karadeniz ticareti Troialıların kontrolündeydi. Ege ile Karadeniz arasındaki ticaretinin sürdürülebilmesi adına Çanakkale Boğazı'ndan geçmek zorunda kalan deniz tüccarları Troia'da konaklamak, Troia kralına vergi ya da haraç ödemek zorundaydılar. Troia'nın ticari anlamda sahip olduğu stratejik konumu, deniz ticaretinde rakipleri olan Akhalar için de oldukça cezbediciydi. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, Akhaların Troia'ya ekonomik nedenlerle saldırmış oldukları düşünülebilir (Kaya, 2017: 6).

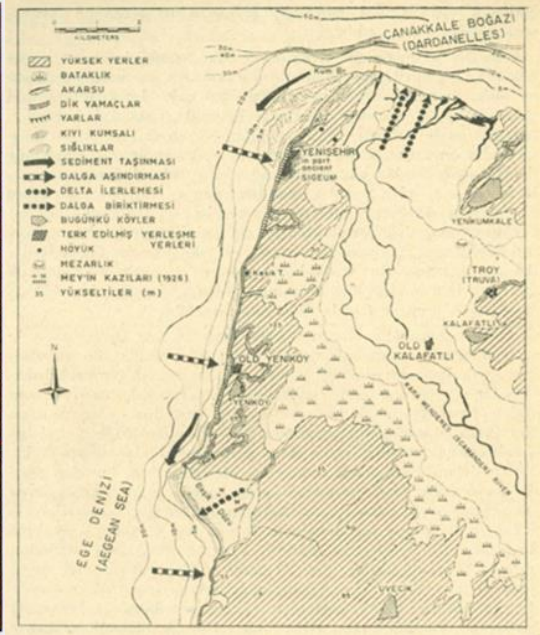
Troia'da yapılan kazılarda şu ana kadar bulunan tek yazılı buluntu olan ve Luvice yazılmış bir mühürden yola çıkılarak varılan farklı bir görüşe göre ise Troia/Wilusa, Luvilere bağlı bir yerleşim yeri idi ve Luviler, Hititler ve Mikenler arasındaki savaşta, bazı tarihçilere göre ilk dünya savaşı, Luvilerin daha fazla güçlenmesini istemeyen Mikenler, önemli bir konumda yer alan Troia'yı ele geçirmek istediler (Megan Fox ile Kayıp Efsaneler, 2018).

Akhalar, Troia'yı ele geçirmeden Çanakkale Boğazı'na hâkim olunamayacağını bildikleri için, Troia'ya ile uzun yıllar sürececek bir savaş göze almışlardır.

Troia seferi, Akhalar için bir deniz aşırı seferdi. Bu deniz aşırı seferde ordunun taşınması için çok sayıda gemi gerekmekteydi. Homeros'un aktardığına göre Akha ordusu, yüz bin asker ve 1184 gemiden oluşmaktadır. Bu sayının abartılı olduğu düşünülse bile, Yunanistan'dan Troia kıyılarına çok sayıda gemi ile ordunun taşındığı kabul edilebilir. (Körpe, 2015: 137)

Harita 4 (Thomas, 2003).

Harita 5 (Craft, 1980: s.113).

Akhaların Troia seferi, 20. yy savaşlarının amfibik çıkarmalarıyla benzer karakteristik özellikleri taşımaktadır. Akha ordusu, Troia'nın batısındaki sahile, yani Beşiğe Koyu'na ilk çıkarmayı yapmıştır. Bu çıkarmanın başında olduğu rivayet edilen efsanevi savaşçı Achilles ve askerleri, modern çıkarmalarda da gözlemlendiği üzere sahte bir harekât girişiminde bulunmuştur. Jeolog John C. Kraft'ın belirttiği üzere (Craft, 1980: s.113), Truva Savaşı'nın gerçekleştiği sırada denizin bir parçası olan işaretli alan, Karamenderes Nehri'nin (Scamander) etkisiyle toprakla dolmuştur. Modern hesaplamalar ve tahminlerde, bir kısım araştırmacı esas çıkartmanın bugün denizden birkaç kilometre içeride olan noktalara yapıldığını düşünmektedir (Thomas, 2003).

Savunmada olan Troialılar, düşmanın nereden geleceğini bilmedikleri için kuvvetlerini daha geniş alana yaymışlardır. Bu durum Çanakkale Savaşı'nda da pek çok fikir ayrılığına sebep olmuştur. Prusyalı askeri teorisyen Carl von Clausewitz'in Vom Kriege (Clausewitz, 2003: s.183) eserinde de belirttiği üzere gücün konsantrasyonu, dönem fark etmeksizin pek çok farklı durumda işe yarayacak genel bir kuramdır. Bilhassa Napolyon tarafından kullanılan gücün konsantrasyonu temel olarak sayıca güçlü bir orduyu yenmek için etkili bir yöntemdir. Savaş alanında bütün gücü eşit dağıtmak yerine, tek bir noktayı karşıdaki düşmana baskın geleceği kesin olana kadar güçlendirip, diğer bölümlerden taviz vermeyi temel alır. Bu durum, özellikle çıkartma savaşlarında hayati bir öneme sahip, temel ilkedir. Nazi Almanya'sının inşa ettiği Atlantik Duvarı'nın nasıl aşıldığı bu durumun örnekleri arasındadır. Çıkarmanın başlangıcında saldıran kuvvet Akhalar, sayısal olarak savunmada olan Troialılara göre bu nedenle daha avantajlıydılar. Askeri anlamda çıkartma yapanların savunma yapanlara nazaran üstünlük kurabilecekleri strateji bu noktada toplanmaktaydı. Bu nedenle Troialılar, genel olarak askeri planlarını; kıyılarda nereden geleceği belli olmayan bir saldırıyı önlemeye yönelik hat savunmasından ziyade, Troia kentinin surlarını kullanma üzerine kurmuşlardır (Körpe, 2015: 137).

Akhalar, anavatanlarından oldukça uzak (kuş uçuşu olarak yaklaşık 300 km) bir coğrafyada, böylesine kalabalık olan ordularının iâşesi için, Gelibolu Yarımadasındaki toprakları ekip biçerek, askerlerin yiyecek ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. Savaş boyunca Troia'nın karşısında bulunan Tenedos, Limni ve İmbros adaları Akhalar tarafından Troia'ya saldırmak için üs olarak kullanılmıştır (Körpe, 2015: 138).

Akhalar savaşın ilk gününden itibaren Troia'nın batısındaki küçük Beşige (Beşik) koyunu ele geçirmişler ve savaş genel olarak bu koy ile Troia kenti arasındaki ovada cereyan etmiştir. Akhalar Troia'yı ele geçirmeye, Troialılar da Akhaları kıyı şeridinden atmaya çalışmışlardır. Fakat ne Akhalar Troia'nın surlarını aşabildiler ne de Troialılar Akhaları istihkâmlarından atabildiler. Karşılıklı saldırılar sırasında her iki taraftan da pek çok asker hayatını kaybetmiştir. Çanakkale Savaşı'na, Gelibolu'ya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi uzak ülkelerden gelen Anzaklar ile İngiliz ve Fransızların durumu üç bin yıl önceki Akhalarinkine oldukça benzemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Troia savaşı Çanakkale Savaşı'nın siper savaşlarını andırmaktadır (Körpe, 2015: 138).

İki savaş arasında üç bin yıllık zaman farkı olsa da, Çanakkale savaşlarında iki ordunun aldığı pozisyon ve tarafların birbirlerine büyük kuvvetlerle taarruz ederek onları buldukları siperlerden çıkarmaya çalışmaları, Troia ve Çanakkale savaşlarının aynı coğrafyada meydana gelmesi sebebiyle antik çağ savaşlarını anımsatmaktadır. Adeta coğrafya, tarafları kendine münhasır bir savaş stiline zorlamaktadır.

3.3. NUSRET MAYIN GEMİSİNİN MAYINLARI DÖŞEDİĞİ MEKÂN

1916'da I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda yazdığı kitabında Yarbay Patterson (Gelibolu Harekâtında Zion Mule Corps (ZMC) / Sion Katır Birliği Komutanı) Çanakkale savaşlarının nedenleri hakkında şunları söylemektedir (Patterson, 1921: 18-19);

“Çanakkale cephesi İtilaf güçlerine muazzam ihtimaller sunuyordu; Rusya'ya giden yolun açılması, Boğazlar üzerinden Rusya'ya silah ve cephanenin taşınması, Rusya'dan müttefiklerine buğday getirilmesi söz konusuydu. Dahası Dışişleri; Yakın Doğu'da bir gövde gösterisi yapıldığı takdirde, dengeleri o dönem dahi karmaşık olduğu Balkan devletlerinin böylesi bir savaşta şanslarını deneyeceklerine kesin gözüyle bakıyordu... Konstantinopolis'in düşüşü ile dünyanın kaderi değişecek ve bu muzaffer orduya tüm Balkan devletleri iştirak edecekti. Bu amaç uğruna birleşen “iki-üç milyon” askerlik karşı konulamaz güç ile Macar ovalarına yürünecek ve İmparatorluğun kalbi ele geçirecekti...”

İtilaf güçlerinin Çanakkale'ye yönelik ilk saldırısı 3 Kasım 1914'te, Birleşik Krallık ve Fransa'nın resmi harp ilanından 6 gün sonra, İngiliz Kraliyet donanmasının boğaz girişindeki savunma tabyalarını bombalamasıyla başlamıştır. Boğaz'ın giriş tabyalarından Seddülbahir ve Kumkale Tabyalarına kısa süreli bombardımanında bulunulmuştur. İngiliz Amirali Limpus'un, Türkiye'yi vaktinden önce uyaracağı endişesiyle karşı çıkmasına rağmen, Churchill'in emriyle yapılan bu bombardıman, Türkiye açısından önlem alınacak bir uyarı olmuştur (Baş, 2015: 99).

10 Ağustos 1914'te, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na Cevat Paşa atanmıştır. Cevat Paşa göreve gelir gelmez, birlikleri müstahkem mevki topçusunu ve 9 ncu Tümen'i muharebeye hazırlamaya başlamıştır (Baş, 2015: 94).

Boğaz'a giriş yolu açmaya çalışan müttefik gemilerinin, Erenköy açıklarında yaptıkları manevralar, Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa ve Mayın Grup Komutanı Binbaşı Hafız Nazmi Bey'in dikkatinden kaçmamıştır (Cankut-Şimşek, 2015: 138). O tarihte Çanakkale Müstahkem Mevki komutanı olan Cevat Paşa, bu bombardımanla ilgili olarak "Bu bombardıman beni uyandırdı. Bütün zamanımı her yola başvurarak savunmayı düzeltmeye ayırdım." demiştir. Başkomutanlığa verdiği raporda savunma planı olarak; "denizden yapılacak bir taarruzda kesin savunmanın Boğaz'ın iç kısmında yapılması, Boğaz'ın giriş kısmının her zaman kolayca düşürülebileceği ve Erenköy koyunun düşmanın sığınmasına engel olacak şekilde mayınlanması gerektiği" önerisinde bulunmuştur (Baş, 2015: 94-99).

Erenköy Koyunun mayınlanması hayati öneme sahipti. Çünkü bu koy, merkez tabyaların en güçlüsü olan Anadolu Hamidiye Tabyasının menzili dışında kalıyordu. Aynı zamanda Tengerderesi ve Erenköy kesimindeki obüsler tarafından da ateş altına alınamıyordu. Birleşik Filo gemileri bu durumdan faydalanmak isteyecek ve bu koya sığınıp, Türk topçusunun ateşinden korunacaktı. Bu durumun önlenmesi gerekiyordu (Ünalp, 2015: 42).

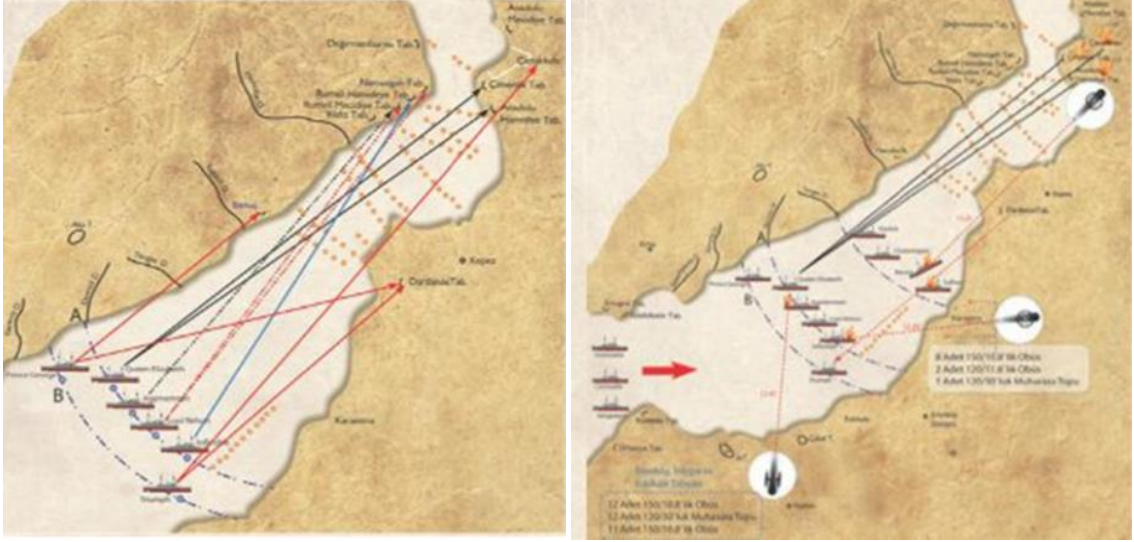
Cevat Paşa'ya göre Boğazın en dar kısmında yapılacak müdafaa, düşmanın manevra kabiliyetini kısıtlanmış olacağından mutlak bir başarıyla sonuçlanabilirdi. Yapılacak deniz savaşında savunmada kullanılacak en önemli askeri teçhizat, şüphesiz ki denize dökünecek mayınlar olacaktır. Bu doğrultuda tasarladığı plana göre savunma stratejisi; düşman donanmasını şaşırtmak, düşman donanmasının hasar görmesi ve geri çekilmelerinin sağlanması yönünde olacaktır. Bu doğrultuda düşmanın geri çekilme güzergâhını tahmin etmek çok da zor olmayacak, zayıf kalan, bırakılan, Erenköy Koyu tek seçenek olarak öne çıkacaktır.

Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa, Boğaz savunması için hazırladığı savunma planında; Birleşik Filo gemileri ile yapılacak savaşı Kumkale-Kepez arasındaki deniz alanında kabul edecek şekilde hazırlanmıştır. Bu plana göre düşman gemilerinin Kumkale-Kepez arasındaki bölgede yani Erenköy Koyunun açıklarında bulunmaları gerekmektedir. Bu bölgede savaşan gemilerin, ihtiyaç halinde harp sahasını geçici olarak terk etmek için yapacakları bir manevrayı, diğer gemilerin savaşa kabiliyetlerini aksatmadan en kısa yoldan yapması gerekmektedir. Bahsedilen coğrafi bölgede manevra yapılabilecek tek alan Erenköy Koyu'dur.

İtilaf devletleri donanması Boğaz'a girip ilerlemeye başladığında ilk mayın hattına kadar gelecekti. Boğaz'daki 10 mayın hattının yerleri düşman tarafından biliniyordu fakat düşman gemileri ilk mayın hattından geriye dönüşe geçtiğinde Erenköy Koyu'ndaki Karanlık Liman'da manevra yapacaklardı. Böyle bir manevra durumuna yönelik olarak ek bir mayın hattının döşenmesi fikri, İtilaf devletleri gemilerinin en az bir mayına çarpabilmesi için, mayınların düşman gemilerinin muhtemel ilerleme hattına dik olarak yerleştirilmesi esasını ortaya çıkacaktır.

Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa; Nusret Mayın Gemisi Kumandanı Tophaneli Hakkı Bey ve Mayın Grup Komutanı Binbaşı Hafız Nazmi Bey'i makamına çağırması ve 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşları öncesi tarihi bir karar alarak, mayınları nereye döküleceklerine karar vermişlerdir. Bu durumda Nusret'in döküleceği mayınlar Erenköy Koyuna Kumkale-Kepez hattına paralel olacak bir durumda yerleştirilmelidir. Bu yüzden 7 Mart'ı 8 Mart'a bağlayan gece Nusret Mayın Gemisi, Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey ve Müstahkem Mevkii Mayın Grup Komutanı Yüzbaşı Hafız Nazmi Bey komutasında; Karanlık

Liman'a yüzer metre aralıklarla 26 mayın dökerek, daha önce döşenen 10 hattan farklı olacak şekilde, yeni bir mayın hattı tesis etmiştir (Baş, 2015: 102-103; Cankut-Şimşek, 2015: 138). Cevat (Çobanlı) Paşa, Çanakkale Deniz Savaşlarındaki bu başarısı ile tarihe adını "18 Mart Kahramanı" olarak yazdırmıştır.

Harita 6-7 Çanakkale Deniz Savaşları Mayın Hatları (Cankut-Şimşek, 2015: 129-149)

İngiltere Bahriye Nazırı Winston Churchill 1930'da "La Revue de Paris" dergisine verdiği beyanatta olayı şöyle yorumlamıştır (La Revue de Paris,1930: s.507);

"...Bu hat, aslında Türklerin sahip olduğu son hareketsiz mayın rezervi ile oluşturulmuştur. Toplam değerleri şüphesiz ki altı veya yedi bin poundu geçmezdi. 1915'te Avrupa'nın her yerinde milyonlarca adam ölümleri pahasına savaştı, büyük taarruzlar denendi. En büyük ulusların kahramanları korkusuzca savaşa yürüdüler. İki veya üç milyon asker öldürüldü veya yaralandı. Ulusların zenginliği uçuruma aktı. Dört veya beş bin savaş gemisi denizlerde yelken açtı. Ancak Nusret vapuru tarafından gizlice yerleştirilen bu yirmi demir kap, savaşın uzunluğu ve dünyanın geleceği konusunda diğer tüm güçlerin toplamından daha eksiksiz ve kesin sonuçlar vermeyi amaçlıyordu."

İtilaf devletleri hava kuvvetleri Bozcaada ve Gökçeada'da konuşlanmış ve hava üssü olarak Gökçeada'yı kullanmıştır. Türk hava üssü ise Çanakkale'dedir. İtilaf devletlerinin pilotları; Çanakkale Boğazı'nda kıyıya dik olarak yerleştirilen Türk mayın hatlarını tespit ederek haritaya işlemişlerdir fakat Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa'nın talimatıyla, Nusret Mayın Gemisi'yle Erenköy Koyu mevkiinde Karanlık Limana kıyıya paralel olarak döşenen mayınları görememişlerdir. Pilotlar, mayınların döşendiği bölgede diğer bölgeler gibi şüphe çekecek bir durum görememiştir. Erenköy koyundaki sığ denizde dalga sayısı arttığı için dalga tepeleri kamburlaşarak dibin görünmesini engellemektedir. Bu yüzden İtilaf devletleri pilotları mayınları tespit edememiş ve raporlayamamıştır. Bu durum, kasıtlı olsun ya da olmasın Osmanlı ordusunun sahip olduğu coğrafyanın bir neticesi olarak zuhur etmiştir.

Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa'nın, 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşları öncesi, Nusret Mayın Gemisi ile 26 adet mayının Erenköy koyu mevkiinde kıyıya paralel olacak bir döşenmesini sağlaması göstermektedir ki, Türk Subaylarının savaştığı coğrafyayı ve muharebelere olan etkisini bilmeleri; zaferin kazanılmasında etkili olmuştur.

3.4. ATATÜRK'ÜN ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NDAKİ MEKÂN BİLGİSİ

Denizden Boğazi geçemeyen İtilâf Devletleri karadan bir cephe açmaya karar verdiklerinde, Türk tarafında 5'inci Ordu teşkil edildi. Komutanlık görevi ise Alman General Liman Von Sanders'e verildi. Yarımada'yı savunacak ordunun karargâhı ise Gelibolu'daydı. 5'inci Ordu; 3'üncü ve 15'inci Kolordular, bağımsız Süvari Tugayı ve 5'inci Tümenen oluşuyordu. Bigalı bölgesinde bulunan Yarbay Mustafa Kemal ise emrindeki 19'uncu Piyade Tümeni ile ordu ihtiyatını oluşturuyordu. Mustafa Kemal, Balkan Savaşı sırasında Bulgarlara karşı yürütmüş olduğu harekâtlardan ötürü Gelibolu bölgesine hâkimdi. Karargâhı da Balkan Savaşları'nda olduğu gibi Maydos'taydı. 2. Balkan Savaşı'nda Bolayır cephesinde savaşan Mustafa Kemal, Balkan devletlerinin Boğazlardan geçmek veya Gelibolu Yarımadası üzerinden Anadolu topraklarına ulaşma emellerini bertaraf etmek için bölgenin bütün coğrafyasını incelemiş ve bölgedeki fiziki coğrafya koşullarını değerlendirmeye almıştır (Ünalp, 2015: 43-44).

İtilaf devletleri, 25 Nisan 1915'te başlayan Kara Harekâtı'nı planlarken, Türklerin bir çıkarmanın olacağını anlayacakları ancak bunun nereye yapılacağını bilemeyeceklerinin tahmini üzerine kurmuşlardır. Bu durum, Truva Savaşı'ndaki savunma stratejilerinde de ele alınan hususlardan olması nedeniyle kayda değerdir. Çıkarma noktaları olarak Gelibolu Yarımadası'nda Morto Koyu, Kabatepe, Seddülbahir ve Teke Burnu doğusundaki kumsalı seçmişlerdir. Planın bu kısmı gizli tutulabilirse, Türklerin bütün olasılıkları örtmek için, tüm çıkarma alanlarına askerlerini yayarak, savunmalarını zayıflatacakları düşüncesi hâkim olmuştur (Atabey 2015: 265).

Yarımadanın savunmasına dair kesin görüşlere sahip Mustafa Kemal'in düşünceleri pek çok kurmay ile çelişmekteydi. Kıyıda oluşturulacak bir tel örgü tahkimatı ile düşmanın kıyıda durulabileceğini düşünen askeri yöneticilerin aksine Mustafa Kemal, denizden topçu desteğini arkasına alarak saldıran çıkartma kuvvetlerinin karaya çıkabileceğini ve savunmanın bu aşamadan sonraki görevinin içerideki mevzilerden hareketle düşmanı püskürtmek olduğunu düşünmekteydi. Lord Kinross, Mustafa Kemal ve Rauf (Orbay) arasında geçen bir konuşmada M. K. Atatürk'ün sözlerini şu şekilde aktarmıştır: “Siz istediğiniz kadar tel örgü tahkimatı yapın, ben bunları kolaylıkla yarıp karaya çıkabilirim. Ve eğer karada benim ilerlememi durduracak üstün bir kuvvetle karşılaşmazsam, yarımada'yı pekâlâ işgal edebilirim” (Kinross, 2018: s.98).

Mustafa Kemal'in bu askerlik dersini, yine deniz-kara iş birliğinin söz konusu olduğu başka bir savaşta, Batı Trablus seferi sırasında edindiği aşikârdır. İtalyanlar denizdeki topçu kuvvetlerine sığınarak karaya çıktıklarında ve Türk kıyı tahkimatlarını kullanılamaz hale getirdiğinde bu durumu tahkik etme fırsatına sahip olmuştu. Üstelik Gelibolu'nun coğrafyasına hâkim olması, hangi lokasyonların savunmaya uygun olduğu, ordunun nerede konumlandırılması gerektiği konusunda tutarlı tahminler ve müdahaleler yapmasına olanak sağlamıştır. Benzer bir askeri tecrübeden veyahut Gelibolu'nun coğrafyasının modern savaşa uygun hale getirilmesi adına gerekli adaptasyonun farkındalığından mahrum generaller, bu doğrultuda hakikati en acı yollardan gözlemleyerek öğrenmişlerdir. Alman Komutanlığı da bu doğrultuda

Mustafa Kemal ile aynı görüştedir; fakat araziye hâkim olan Mustafa Kemal, çok daha tutarlı tahminlerde bulunur. Elles (Seddülbahir) Burnu ve Kabatepe Mustafa Kemal'in öncelikli çıkarma noktaları olarak tahmin ettiği bölgelerdir (Kinross, 2018: s.98).

İtilaf devletleri, çıkarma harekâtını, 25 Nisan 1915 sabahı tan yeri ağarmadan önce baskın şeklinde Arıburnu'na, gün ağardıktan sonra Seddülbahir'e ve iki saat gecikmeli olarak ta Kumkale bölgelerine yaptılar. Bu noktaların Mustafa Kemal'in tahminleriyle örtüşmesi kayda değerdir. Anzak kolordusunun hedefi Kabatepe üzerinden Conkbayırı-Kocaçimen çizgisi, Seddülbahir bölgesine çıkan İngiliz tümeninin ise ilk hedefi Alçı Tepe olup, her iki kuvvet birleşerek Kilitbahir platosuna yönelecek ve Türk savunması çöktürülecekti.

Türk otoritelerin "küçük bir düşman kuvveti" olarak rapor ettiği güruhun, o konjonktürde Türk müdafaasının en kilit noktası olan Conkbayırı'na saldıran geniş çaplı bir düşman istilasını fark eden 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal; 25 Nisan 1915 sabahı çıkarma başladıktan sonra Conkbayırı'ndaki kritik durum karşısında inisiyatif kullanarak, savaşın seyrini değiştirdi. Yarbay Mustafa Kemal, 25 Nisan sabahı Kabatepe yönünden gelen şiddetli bombardıman ve çıkarmalarla ilgili olarak tümenini alarma geçirdi, süvari bölüğünü keşif için bölgenin kilit noktası olan Kocaçimen'e göndererek tehlike halinde sonuna kadar direnmesini emretti. Conkbayırı kaybedilecek olursa düşmanın Boğaz'ın kıyılarına ulaşacağını, boğazın savunulmasının mümkün olamayacağını biliyordu. Yarbay Mustafa Kemal saat yediye kadar karargâhtan hiçbir emir gelmeyince, yaklaşan tehlikeye karşı iki alayını ve kurmay başkanını Bigalı'da bırakarak, 57'nci Alay'ına Kocaçimen'e "harekete hazır ol" emri verdi. Durumu Kolorduya bildiren Yarbay Mustafa Kemal, saat sekizde 57'nci Alayı Kocaçimen'e doğru harekete geçirdi. Kendisi de yanındaki subaylarla birlikte Conkbayırı'na çıktı (Kinross, 2018: s.98-99).

Yarbay Mustafa Kemal'in, 25 Nisan 1915 sabahı çıkarma başladıktan sonra Conkbayırı'ndaki kritik durum karşısında inisiyatif kullanarak yaptığı müdahale, İtilâf Devletleri için harbin en büyük talihsizliklerinden biri oldu. Öyle ki Türklerin hazırlıklı olduğu, kendilerinin de ilk tasarılarındaki hedef olan Kabatepe yerine bir buçuk kilometre kuzeydeki Arıburnu (Bugünkü adıyla Anzak Koyu'nun bulunduğu bölge) mevkiine çıkarma yapan Anzaklar, araziden kaynaklanan engellere rağmen bir direnişle karşılaşmadan kıyıya ulaşmışlardı. Mustafa Kemal'in manevrası ise yapılan hesaplamaları alt üst eden bir müdahale olmuştur.

Avustralyalı tarihçi Ann Royal'ın derlediği; Yeni Zelandalı tarihçi Alan Moorehead'in araştırmalarında, Mustafa Kemal'in Çanakkale savunmasında ortaya koyduğu sevk ve idare yeteneği konusunda pek çok ibareye rastlamak mümkündür (Moyal, 2005: 59-60);

"Mustafa Kemal (Atatürk) Anzak çıkarmasını seyretti ve yaya olarak, Boğaz'a gelene kadar uzun bir yol kat ettikten sonra elinde kalan bu taburun önüne geçti; Conkbayırı'nın eteklerine ulaştı. Savaşın gidişatının değiştiren o anda, askerlere süngü takıp yatmayı emretti. Avustralyalılar mevzi aldı, tereddüt ettiler; Kemal, taburunu getirmesi için ulağını yolladı. Moorehead'in özetiyle bu durum; "Genç ama dâhi bir Türk subayının orada bulunması, İtilâf Devletleri için harbin en talihsiz hadiselerinden biridir. Eğer o olmasaydı; o sabah Avustralya ve Yeni Zelandalılar Conkbayırı'nı alabilir ve savaş orada, o anda bitebilirdi." şeklinde aktarılmıştır."

Bu ifadeler, Atatürk'ün Çanakkale Savaşlarındaki askeri yeteneğinin yanı sıra mekân bilgisinin önemini gösteren örneklerden sadece biridir.

İtilaf Kuvvetleri, 25 Nisan 1915 sabahı saat 04.30 itibariyle Gelibolu Yarımadası'nda altı bölgeye birden donanma ateşiyle birlikte amfibi harekâtını başlatmışlardır. Gelibolu Savaşları'nda 5. Ordu Komutanı Liman von Sanders, Türk komutan ve kurmaylarının fikirlerini dinlemeyerek, İtilâf devletlerinin çıkarma yapacakları yerleri yanlış belirlemiş ve kıyıları zayıf birliklerle tutarak İtilâf devletlerinin karaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Öyle ki elindeki iki tümeni, Truva dolaylarına, Boğaz'ın Asya yakasına göndermiştir. Fakat konum konusunda yanılmasına rağmen, hatalarının farkına hızlıca varıp karar alabilen Liman Paşa, Yarbay Mustafa Kemal'in de doğru bulunduğu gibi kıyı şeridinden ziyade daha geride kurulacak bir savunma hattını desteklemiştir (Kinross, 2018: 97).

İtilaf devletlerinin bu şekildeki donanma destekli amfibik çıkarma planı yaklaşık üç bin yıl önce aynı coğrafyada gerçekleşen Truva Savaşı'ndaki amfibik çıkarmayla pek çok yönden benzerlik göstermektedir. Ayrıca çok sayıda askerin bölgeye gemilerle taşınması, çıkarma yerleri için iskele gibi yardımcı araçların temin edilmesi, bilhassa ihtiyaçların başında gelen içme suyunun taşınmasına yönelik hazırlıklar yapılması, askerlere üç günlük yiyeceklerinden başka yanlarına yiyecek hiçbir şey almamalarının söylenmesi, askerin yemek ve iaşesi ayrıca her türlü ihtiyaç desteği için Limni Adası'nın Mondros Limanı, İngilizler için İmroz (Gökçeada) ve Fransızlar için Bozcaada'da ikmal amaçlı üsler kurulması benzer coğrafyada gerçekleşen Truva Savaşı ile görülen eylem benzerliklerine örnektir (Atabey 2015: 255).

4. BULGULAR

Troia ile Çanakkale Savaşı'nın yaşandığı Gelibolu Yarımadası arası kuş uçuşu 5-10 kilometre civarındadır. Her iki bölge hem Troia savaşında hem de Çanakkale savaşında savaş alanları olmuşlardır. Yani, Troia Savaşları zamanında Gelibolu Yarımadası, Çanakkale Savaşı zamanında da Troia bölgesi savaşın gerçekleştiği mekânın bir parçası olmuşlardır.

Amfibik çıkarmalar, Akhaların Troia seferinden tutun da 20.yy'ın savaşlarına kadar, her ne kadar teknolojinin sağladığı olanaklar değişse de benzer prensipler üzerine kuruludur. Akha ordusu Truva'nın batısında ve kuzeyinde yer alan spesifik noktalara çıkartma yapmışlar, yani gücün konsantrasyonu ilkesinden yararlanmışlardır. Savunmada olan Truvalılar, düşmanın nereden geleceğini bilemeyecekleri için kuvvetlerini geniş bir coğrafyaya yayma zorunluluğuyla karşılaşmışlardır.

Anavatanlarından kuş uçuşu yaklaşık 300 kilometre uzaklıkta olan Akhalar, kalabalık ordularının iaşesi için, Gelibolu Yarımadasındaki toprakları ekip biçerek, askerlerin yiyecek ihtiyacını karşılanmaya çalışmışlardır. Savaş boyunca Troia'nın karşısında bulunan Tenedos, Limni ve İmbros adaları Akhalar tarafından Troia'ya saldırmak için üs olarak kullanılmıştır. Üç bin yıl sonra 1915 Çanakkale Savaşı'nda da bu adalar aynı amaçla kullanılmıştır.

Ayrıca donanma destekli yapılan çıkartma harekâtları, Truva'da olduğu gibi pek çok noktayı tehdit etmesine rağmen belirli konumlarda yoğunlaşmıştır. Kara muharebelerinde ise Mustafa Kemal (Atatürk) ve Alman otoritelerin savunduğu görüş olan iç kesimlerde bir direniş kurulması fikri, Truvalıların kalelerinde savunmaya çekilme stratejileri ile birebir aynı idealler üzerine kuruludur. Düşmanın deniz

gücünden sakınılması, askeri gücün konsantre bir biçimde kullanılması konusundaki hassasiyet her iki savaşın da gidişatını şekillendiren etkenlerdendir.

Akhalar savaşın ilk gününden itibaren Troia'nın batısındaki küçük Beşiğe koyunu ele geçirmişler ve savaş genel olarak bu koy ile Troia kenti arasındaki ovada cereyan etmiştir. Akhalar Troia'yı ele geçirmeye, Troialılar da Akhaları Beşiğe koyundan atmaya çalışmışlardır. Fakat ne Akhalar Troia'nın surlarını aşabildiler ne de Troialılar Akhaları Beşiğe istihkâmlarından atabildiler. Karşılıklı saldırılar sırasında her iki taraftan da pek çok asker hayatını kaybetmiştir. Çanakkale Savaşı'nda ise Gelibolu'ya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi uzak ülkelerden gelen Anzaklar ile İngiliz ve Fransızlar Anzak, Ertuğrul ve Morto gibi koylardan çıkartma yapmaya çalışmışlar, Türk tarafı ise İtilaf güçlerinin saldırılarını sahilde değil iç kesimlerde bekleyerek ardından çıkartma yapan bu güçleri bu koylardan atmaya çalışmışlardır.

Çanakkale Deniz Savaşlarında, Erenköy Koyu'na döşenen mayınların stratejik konumu oldukça önemlidir. Zira bu koy, merkez tabyaların en güçlüsü olan Anadolu Hamidiye Tabyası gibi pek çok savunma merciinin ölü alanında kalıyordu. Birleşik Filo gemileri bu durumdan faydalanmak isteyecek ve bu koya sığınıp, Türk topçusunun ateşinden korunacaktı. Bu durumun önlenmesi gerekiyordu. Çanakkale Boğazı'nda savaşan gemilerin, ihtiyaç halinde harp sahasını geçici olarak terk etmek için yapacakları bir manevrayı, diğer gemilerin savaşa kabiliyetlerini aksatmadan en kısa yoldan yapması gerekmektedir. Bahsedilen coğrafi bölgede manevra yapılabilecek tek alan Erenköy Koyudur. Nitekim Cevat Paşa'nın deniz harekâtında mayınları bu konumda karaya paralel dizdirerek uyguladığı strateji, düşman gemilerinin deniz yoluyla Çanakkale'yi geçememesine ve geri çekilmelerine sebep olmuştur.

5. SONUÇ

Akhaların Troia seferinden Çanakkale savaşlarına kadar geçen sürede, her ne kadar teknolojinin sağladığı olanaklar değişse de amfibik çıkarmaların benzer prensipler üzerine kurulu olması, taarruzda olanların spesifik noktalara çıkartma yapmaları, yani gücün konsantrasyonu ilkesinden yararlanmaları, savunmada olanların ise, düşmanın nereden geleceğini bilemeyecekleri için kuvvetlerini geniş bir coğrafyaya yaymaları,

Aradan yaklaşık üç bin yıl geçse de anavatanlarından kilometrelerce uzaklıkta taarruzda olanların (Akhalar-İtilaf devletleri), kalabalık ordularının iâşesi için, aynı bölgedeki toprakları ekip biçerek, askerlerin yiyecek ihtiyacını karşılanmaya çalışmışları, savaş süresince Tenedos, Limni ve İmbros adalarının hem Akhalar hem de İtilaf devletleri tarafından saldırmak için üs olarak kullanılmaları,

Donanma destekli yapılan iki çıkartma harekâtında da saldıranların tutunmayı başardıkları bölgelerin pek çok bakımdan benzerlik göstermesi (eğim, rakım ve bitki örtüsü gibi), savunanların ise hem Troia'da hem de Çanakkale'de iç kesimlerdeki yüksek mevkiilerde direniş hatlarını kurması göstermektedir ki hem saldıran hem de savunan tarafın savaşın gerçekleştiği coğrafya üzerindeki bilgisi ve kontrolünün savaşın kaderini belirleyen kaçınılmaz bir faktördür.

Bu hususlar değerlendirildiğinde; birbirine çok yakın olan coğrafyada gerçekleşen Çanakkale ve Troia savaşları farklı zamanlarda ve farklı halklar arasında meydana gelmiş olsa dahi, teknolojinin değişmesine rağmen coğrafyanın savaş strateji üzerinde etkili olduğunu bizlere göstermektedir.

18 Mart 1915'teki Çanakkale Deniz Savaşı'nda, Çanakkale Boğazı'nda savaşıyan gemilerin ihtiyaç halinde harp sahasını geçici olarak terk etmek için yapacakları bir manevrayı, diğer gemilerin savaşma kabiliyetlerini aksatmadan en kısa yoldan yapabilecekleri tek alan olan Erenköy Koyu'nun, merkez tabyaların en güçlüsü olan Anadolu Hamidiye Tabyası gibi pek çok savunma merciinin ölü alanında kalması sebebiyle İtilaf devletleri gemilerinin bu durumdan faydalanmak isteyerek bu koya sığınıp, Türk topçusunun ateşinden korunmalarının önlenmesi gerekiyordu. Nitekim Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa'nın, Çanakkale Deniz Savaşları öncesi, Nusret Mayın Gemisi ile 26 adet mayının Erenköy koyu mevkiinde kıyıya paralel olacak şekilde döşenmesini sağlaması göstermektedir ki, Türk Subaylarının savaştığı coğrafyayı bilmeleri ve mekân bilgisini muharebe stratejilerinde etkin olarak kullanmaları 18 Mart 1915'teki Çanakkale Deniz Savaşı'nın kazanılmasında etkili olmuştur.

25 Nisan 1915'te başlayan Çanakkale kara savaşlarında ise askerlerin konuşlandırılması, çıkartma alanlarının belirlenmesi, yaşanan muharebeler ve iaşe hatlarının oluşturulması gibi hususlarda coğrafi faktörlerin etkisi gözlenmektedir. Conkbayırı kaybedilecek olursa düşmanın Boğaz'ın kıyılarına ulaşacağını ve artık boğazın savunulmasının mümkün olamayacağını bilen 19'uncu Tümen Komutanı Yarbey Mustafa Kemal'in (Atatürk) o sabah, özellikle bu mekânın önemi dolayısıyla Conkbayırı'na gelerek, geri çekilen askerleri görüp süngü taktırıp siper aldırması İtilaf Devletleri için harbin en talihsiz hadiselerinden biri olmuştur. Eğer o müdahale olmasaydı; o sabah Avustralya ve Yeni Zelandalılar Conkbayırı'nı alabilir ve savaş orada, o anda bitebilirdi. Bu durum göstermektedir ki hem bölgenin coğrafyasına hem de coğrafyanın ehemmiyetine olan hâkimiyet, doğru kararların alınmasında büyük önem arz etmektedir.

Yaptığımız bu değerlendirmeler sonucunda, farklı tarihlerde vuku bulan iki savaşın, neredeyse her aşamasında coğrafya ile doğru orantılı bir ilerlemenin söz konusu olduğu söylenilebilir. Savaşın yanı sıra ikmal, iaşe, yaralıların tahliyesi gibi durumlar için de bu korelasyon geçerli olduğundan; üzerinde yaşayanlara doğal bir miras olarak devredilen mekânın/coğrafyanın, hayatta kalmak için tetkik edilmesi elzem bir yapı olduğunu görürüz.

Tarihin nasıl vuku bulduğunu şekillendiren bir etken olarak coğrafya; milletlerin kaderinin belirlenmesinde teşkil ettiği yerden ötürü göz ardı edilemeyecek bir unsurdur. Bir milletin sahip olduğu kimliğe doğrudan müdahalede bulunun coğrafi koşullar, bir milletin sahip olduğu en büyük kültürel miraslardan biri olarak zuhur etmektedir.

Zira bu çalışmada aynı mekânda gerçekleşen iki farklı savaş üzerinden yapılan incelemenin gösterdiği üzere; coğrafya milletlerin varlığının müdafaasında yadsınamaz bir etken olarak bölge insanına hizmet eder. Bu doğal mirası etüt etmek, tarihte edinilen tecrübeler doğrultusunda yorumlamak; tam egemen bir millet olma yolunda edinilmesi gereken bir tecrübedir. Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti'nin doğal mirası olarak Çanakkale coğrafyası; ülke tarihinde ve de geleceğinde stratejik bir konum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çanakkale coğrafyası özelinde bulduğumuz bu sonuçlar tümevarımcı bir şekilde düşünüldüğünde, insanların yaşadığı coğrafyayı tanımasının ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir. Geçmişten edinilen tecrübeler, tarih ve de sahip olduğumuz doğal miras, coğrafyanın disiplinler arası bir yaklaşımla incelenmesi doğrultusunda oluşturulacak bir bilinç; geleceğimizin teminatı olan gençlerimize kavratılmak

suretiyle ileride gerçekleştirecekleri faaliyetlerde, ülkeye olan hizmetlerini daha ileri bir boyuta taşıyacaktır.

Tarihsel inceleme yaparken, olayların arka planındaki karar verme sürecini tarihsel bağlamından koparmadan değerlendirmek gerekir. Doğru bir tarihsel bağlam kurabilmek için de tarihsel olayın gerçekleştiği mekânı algılayabilmemiz önemlidir.

Unutulmamalıdır ki, tarihin ana konusu insandır. İnsansız tarih düşünülemez. İnsansız tarih düşünülemez. Bu çalışmada, tarih ve coğrafya arasındaki korelasyonun, insan hayatında tezahürünün bir yönü ele alınmıştır. Şüphesiz bugüne kadar bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde ve bu yöndeki çalışmalar sürdürüldüğünde görülecektir ki, mekân/coğrafya, tarihin/insanın kaderini etkilemektedir.

KAYNAKÇA

- Atabey, Figen. (2015). İtilaf Kuvvetleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtı (25 Nisan 1915), ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 249-270, 100. Yıl. Erişim Tarihi: 18.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45155>
- Baş, Nurdan. (2015). Çanakkale Cephesi Deniz Savaşlarında 18 Mart Kahramanı Cevat (Çobanlı) Paşa, ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 89-116, 100. Yıl. Erişim Tarihi: 18.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45151>
- Bayartan, Mehmet. Tarihî Coğrafya, Coğrafya Lisans Programı, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. Erişim tarihi: 18.10.2020, <https://docplayer.biz.tr/3337397-Istanbul-universitesi-acik-ve-uzaktan-egitim-fakultesi.html>
- Cankut, Ayhan ve Şimşek, Erdoğan. (2015). Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi, 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu, T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2015, ss. 129-149. Erişim tarihi: 18.10.2020, https://www.msu.edu.tr/saren2/files/sempozyum_yayinlari/Canakkale_Bildiri_Kitabi_SON.pdf
- Carl von Clausewitz, Vom Kriege, Berlin, 1832, (Türkçe baskı, Savaş Üzerine, Nisan 1975, Çeviren: Şiar Yalçın), Eriş yayımları tarafından düzenlenmiştir, 2003) Erişim Tarihi: 11.01.2021, <http://www.muharrembalci.com/kitaplika/71.pdf>
- Craft, J. C. ve Aschenbrenner, S. E. ve Kayan, İ. (1980). Geç Holosen Kıyı Değişmelerinin Yunanistan ve Türkiye'de Arkeolojik Yerleşme Yerleri Üzerine Etkileri, 24. Uluslararası Coğrafya Kongresi, Tokyo, s.113. Erişim Tarihi: 11.01.2021, http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/cadcae10_7.pdf
- Fox, M. Etc. (Yapımcı), ve Daniels, J. (Yönetmen). (2018). Megan Fox ile Kayıp Efsaneler, Sezon 1, Bölüm 3, (Televizyon belgesel programı). Produced by Karga Seven Pictures, Inc. A Red Arrow Studios Company for The Travel Channel, L.L.C. All Rights Reserved. DMAX. Erişim Tarihi:

- 11.01.2021, Erişim adresi: <https://www.dmax.com.tr/megan-fox-ile-kayip-efsaneler/1-sezon-3-bolum>
- Görgülü, İsmet. Çanakkale Zaferi ve Atatürk, s.491-500. Erişim Tarihi: 18/10/2020, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/786/10100.pdf>
- İslam Ansiklopedisi (İA), (2014). Tarih maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı, Erişim Tarihi: 18/10/2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=tarih&p=m>
- Kaplan, Robert, D. (2012). The Revenge of Geography, What the Map Tells Us about Coming Conflicts and the Battle against Fate. Rondon House, NY. xii +403 pp. With Index. ISBN:9781 4000 69 835. Erişim Tarihi: 18.10.2020, <https://doi.org/10.1177/1946756713491390>
- Kaya, Mehmet Ali. (2017). Troya ve Troya Savaşı: Efsane ve Tarih, Akademik-Der Tarih, Eğitim, Bilim ve Kültür Dergisi, Sayı:1 2017-Sonbahar, s. 1-14. Erişim Tarihi: 18.10.2020, https://www.academia.edu/35086041/Troya_ve_Troya_Sava%C5%9F%C4%B1_Efsane_ve_Tarih_Akademik_der_Tarih_E%C4%9Fitim_Bilim_ve_K%C3%BClt%C3%BCr_Dergisi_1_2017_1_14
- Kılıç, Pelin İskender. (2019). Tarih Öğretimi ve Coğrafya, Kastamonu Eğitim Dergisi, Mart 2019 Cilt:27 Sayı:2 s.875-889. Erişim Tarihi: 18.10.2020, https://www.researchgate.net/publication/331789808_Tarih_Ogretimi_ve_Cografya/link/5c8bdfb145851564fadfee57/download
- Kinross, P. (2018). Atatürk, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 32. Baskı, ISBN 978-975-405-035-6
- Körpe, Reyhan. (2015). Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması, ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 131-160, 100. Yıl. Erişim tarihi: 18.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45164>
- La Revue de Paris (1930), Trente Septieme Annee, Bureaux De La Revue de Paris, Tome Quatrieme, Juillet-Aout 1930. Erişim Tarihi: 04.01.2021, Erişim adresi: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k17630f/f507.item>
- Lechevalier, Jean-Baptiste. (1799). Voyage dans la Troade ou Tableau de la plaine de Troie dans son etat actuel, Paris, Laran, AN VII [=1799]. Erişim Tarihi: 11.01.2021, https://books.google.com.tr/books?id=fdmo1SBPZP8C&pg=PA6&hl=tr&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false
- Moyal, Ann. (2005). Alan Moorehead A Rediscovery, Published by the National Library of Australia, ISBN: 0 642 27616 1. Erişim Tarihi: 04.01.2021, <https://www.nla.gov.au/sites/default/files/alanmoorehead.pdf>
- Oğuz, Ahmet. (2015). İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının Savunması için Yapılan İstihkâmlar ve Torpil/Mayın Yerleştirme Çalışmaları (1815-1915), 100'üncü Yılında Çanakkale Zaferi Sempozyumu, T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul,

- 2015, ss. 23-45. Erişim tarihi: 18.10.2020, https://www.msu.edu.tr/saren2/files/sempozyum_yayinlari/Canakkale_Bildiri_Kitabi_SON.pdf
- Patterson, J. H. (1921). With the Zionists in Gallipoli, Third Edition, London, Hutchinson & Co. Paternoster Row. Erişim Tarihi: 04.01.2021, <https://archive.org/details/withzionistsinga00pattiala/page/18/mode/2up?q=to+Russia>
- Pinkerton, J. (1811). A general collection of the best and most interesting voyages and travels in all parts of the world: many of which are now first translated into English: digested on a new plan, v. 10. London: Longman, Hurst, Rees and Orme (etc.), Erişim Tarihi: 04.01.2021, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc2.ark:/13960/t78s50s5r&view=image&seq=713>
- Sun-Tzu. (2008). Savaş Sanatı, Türkçesi; Adil Demir, Kastaş Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul. Erişim Tarihi: 04.01.2021, https://www.academia.edu/36207836/SunTzu_Sava%C5%9F_Sanat%C4%B1_pdf
- Thomas, N. (2003, 3 March). Geology corresponds with Homer's description of ancient Troy. UDAILY, University of Delaware. Erişim Tarihi: 15.12.2020, Erişim adresi: <http://www1.udel.edu/PR/UDaily/2003/troy030303.html>
- Trant, Captain, T. Abercromby. (1830). Narrative of a Journey Through Greece, in 1830 with Remarks Upon the Actual State of the Naval and Military Power of the Ottoman Empire, London: Henry Colburn and Richard Bentley, New Burlington Street. Erişim Tarihi: 04.01.2021, https://books.google.com.tr/books?redir_esc=y&hl=tr&id=xUdNAAAACAAJ&q=%C3%A7ana%20kkale#v=onepage&q=ottoman&f=false
- Ünalp, F. Rezzan. (2015). Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal, ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 37-64, 100. Yıl. Erişim tarihi: 18.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45150>
- Yetişgin, Memet. (2015). Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar, ÇOMÜ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi), Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 1-35, 100. Yıl. Erişim tarihi: 18.10.2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45149>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.